

GREENPORT(S) NEDERLAND

Manifest in uitvoering

Inhoudsopgave

1. Achtergrond en aanpak

Nota Ruimte en beleidsbrief.....	2
Greenportmanifest	2
Innovatieagenda Flowers & Food	2
Relatie met decentrale visies	3
Gezamenlijke visie als basis voor bestuurlijke afspraken	3

2. Waar staan we nu?

Belang en betekenis van Greenport(s) Nederland	4
Maatschappelijk draagvlak essentieel.....	4

3. Waar willen we naar toe?

Een sterk en samenhangend netwerk.....	5
Regisseur van productstromen	5
Ruimte voor ondernemerschap.....	6
Schoon geproduceerd, schoon vervoerd	7
Intelligente tuinbouwproductie.....	7

4. Wat is daarvoor nodig?

Een forse innovatieopgave	8
Een forse ruimtelijk-economische opgave.....	9
Een forse infrastructurele en logistieke opgave.....	13
Een forse bestuurlijke opgave	16

5. Hoe gaan we verder?	20
------------------------------	----

1. Achtergrond en aanpak

1.1 Nota Ruimte en beleidsbrief

"Nederland is marktleider in een aantal niches in de wereldhandel, waaronder de agrarische sectoren van de glastuinbouw, de bollen- teelt en de boom- en sierteelt. Deze teelten zijn de basis voor een kennisintensieve agribusiness en concentreren zich in een beperkt aantal locaties van nationaal belang: de 'greenports'. De verdere ontwikkeling van de huidige greenports hangt nauw samen met de ontwikkeling van de mainports wat betreft economische innovatie, verkeersdoorstroming en ligging in meer verstedelijkte delen van Nederland. Ter versterking van de internationale concurrentiekracht van Nederland geeft het rijk prioriteit aan deze greenports."

Nota Ruimte

In de Nota Ruimte wordt het belang van de greenports voor de internationale (economische) positie van Nederland onderkend. Het rijk kent aan het versterken van deze positie prioriteit toe. Daarmee is het tuinbouwcluster ruimtelijk-economisch op de kaart gezet.

In hun beleidsbrief¹ van 13 september 2005 schetsen de ministers van LNV en VROM de relatie tussen de greenports en een aantal tuinbouwproductiegebieden in de rest van Nederland. In het ruimtelijk-economisch netwerkconcept van de tuinbouw vormen de vijf greenports de kernen. Daarnaast zijn er 'productielocaties op afstand' (satellietgebieden) die nauw gelieerd zijn met de greenports. Samen vormen zij in internationaal perspectief de Greenport(s) Nederland. Dit is ook in lijn met de Mid Term Review (MTR) herstructurering glastuinbouw van de Stuurgroep Glastuinbouw en Milieu (GlaMi).

¹ Beleidsbrief 13 september 2005, TK2004/2005. 29800 XIV, nr. 111.

De kracht van het tuinbouwcluster zit niet alleen in het netwerk van greenports en productielocaties, maar ook in de nauwe samenhang met de mainports en de kennisinfrastructuur.

1.2 Greenportmanifest

Op 23 juni 2005 vond de eerste Greenportconferentie plaats. Tijdens deze conferentie stelden vertegenwoordigers uit de vijf greenports en de overige productiegebieden, het bedrijfsleven en de overheid, gezamenlijk een strategische agenda ('Greenportmanifest') vast voor de verdere ontwikkeling van Greenport(s) Nederland.

Deze agenda bevat vijf actiepunten:

- Kennis en innovatie;
- Ruimte voor ontwikkeling;
- Bereikbaarheid;
- Regelgeving en instrumentarium;
- Europese agenda.

Sinds de eerste Greenportconferentie is de strategische agenda uitgewerkt. Dit heeft geresulteerd in een gezamenlijke visie. Deze is sturend voor de inzet van bedrijfsleven en overheden. De aanpak is in lijn met de wens van het kabinet om een gezamenlijke visie te ontwikkelen en afspraken te maken over de ruimtelijke en economische ontwikkeling van het tuinbouwcluster¹.

1.3 Innovatieagenda Flowers & Food

Het kabinet heeft het Innovatieplatform ingesteld om een impuls te geven aan de innovatiekracht van het Nederlandse bedrijfsleven. Het tuinbouwcluster is in dat kader benoemd tot sleutelgebied, vanwege haar innovatieve kracht; ook in internationaal perspectief. In juni 2005 resulteerde dit in een gezamenlijke ambitieuze innovatie- en kennisagenda van het tuinbouwbedrijfsleven².

Innovatie en de ruimtelijk-economische ontwikkeling in het tuinbouwcluster zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Duurzaamheid is daarbij het uitgangspunt. Deze visie sluit voor wat betreft kennis en innovatie één op één aan bij de agenda² van het tuinbouwbedrijfsleven.

“De Nederlandse greenports staan voor drie kernopgaven: sneller innoveren dan de concurrentie, internationaal een leidende positie houden of verwerven als serviceprovider of regisseur van productstromen en de vooraanstaande positie van de primaire productie voor Nederland behouden. In deze samenhang blijven de dynamiek en daarmee het economische belang van het tuinbouwcluster voor Nederland behouden.”

Innovatie- en Kennisagenda Flowers & Food

1.4 Relatie met decentrale visies

Bij het opstellen van deze visie is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van decentrale visies uit de vijf greenports en uit overige tuinbouwproductiegebieden, waarbij het bedrijfsleven een belangrijke rol heeft gespeeld.

Hoofddoel van deze visie is om op nationaal niveau, het totale tuinbouwcluster in Nederland, een aanpak te schetsen waaraan partijen zich willen binden. De kunst is het totaal meer te laten zijn dan de som van de delen. Het belang van het tuinbouwcluster rechtvaardigt zo'n aanpak. Lokale, regionale en (inter)nationale samenwerking tussen bedrijfsleven en overheden is essentieel voor een vitaal tuinbouwcluster en vitale greenports in 2020.

² Innovatie- en Kennisagenda Tuinbouwcluster 2020 Flowers & Food.

1.5 Gezamenlijke visie als basis voor bestuurlijke afspraken

Deze gezamenlijke visie moet de basis vormen voor een gezamenlijke inzet van partijen en gezamenlijke afspraken tussen partijen. Deze afspraken moeten 'bestuurlijk afrekenbaar' zijn. Komend halfjaar wordt dit gezamenlijke afsprakenkader uitgewerkt. Vervolgens moeten alle partijen de vinger aan de pols houden. Het ligt voor de hand dat de Stuurgroep Glastuinbouw en Milieu (GlaMi) hierin een actieve rol krijgt.

2. Waar staan we nu?

2.1 Belang en betekenis van Greenport(s) Nederland

Het tuinbouwcluster heeft een sterke positie in de nationale economie als hart van een internationaal netwerk voor siergewassen, bloembollen, boomkwekerijproducten en voedingsgewassen. Het is nationaal erkend als sleutelgebied (Flowers & Food) en internationaal als een leidend cluster van wereldformaat. Het loopt voorop in veredeling, productietechnologie, assortiment en dienstverlening.

Economisch belang tuinbouwcluster:

- Exportwaarde: € 14 miljard³;
- Productiewaarde: € 7 miljard;
- Tuinbouwcluster is goed voor 24 procent van het overschot op de betalingsbalans;
- Op 7 procent landbouwareaal levert tuinbouwcluster 40 procent van agrarische economische waarde;
- 260.000 directe en indirecte arbeidsplaatsen;
- Aandeel sierteelt in wereldhandel: 60 procent;
- Aandeel bollen in wereldhandel: 90 procent;
- Additionele omzet veredelingsbedrijven: € 2,5 miljard;
- Additionele productiewaarde kennisintensieve toeleverende industrie: € 1 miljard.

Voor de internationale handel is de nabijheid van de mainports Rotterdam en Schiphol essentieel. Nederland is een belangrijke toegangspoort voor Europa. De greenports zijn het hart van wereldwijde netwerken. Van daaruit wordt de Europese markt tot in de haarvaten bediend. Ondernemerschap, innovatiebereidheid en een aanwezigheid van een goede kennisinfrastructuur zijn sterke punten.

Het tuinbouwcluster biedt veel werkgelegenheid, juist in de buurt van grote steden. Het gaat hierbij ook om werkgelegenheid die van belang is voor integratie van kwetsbare groepen in de samenleving.

2.2 Maatschappelijk draagvlak essentieel

De bijdrage aan economie, export en werkgelegenheid en het positieve imago van een innoverende sector dragen zeker bij aan maatschappelijk draagvlak voor het cluster. Er zijn op dat punt ook zorgen:

- De afhankelijkheid van fossiele brandstoffen;
- De bijdrage van vrachtverkeer aan het dichtslibben van wegen;
- Landschappelijke kwaliteit en verspreiding van glas (waaronder lichthinder);
- De druk op de ruimte door het tuinbouwcluster in dichtbevolkte gebieden;
- Emissie van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen op het water.

Ook op deze zorgpunten kan meerwaarde voor de samenleving ontstaan. Mits het bedrijfsleven bereid is aan maatschappelijke randvoorwaarden te voldoen. Een goed voorbeeld hiervan is het covenant tussen bedrijfsleven en milieuorganisaties over de beperking van lichthinder. Innovaties zijn nodig om tot een trendbreuk te komen. Aparte aandacht verdient de bijdrage die de glastuinbouw op termijn kan leveren aan de nationale energievoorziening.

Maatschappelijk draagvlak is essentieel. Dat af te dwingen, vergt enerzijds inspanning van het bedrijfsleven. Anderzijds moet de samenleving (overheden) zich realiseren dat zij niet de vruchten kan plukken zonder ruimte te bieden aan ondernemers en aan het cluster. Daar ligt de gezamenlijke opgave.

³ Inclusief exportwaarde sector uitgangsmateriaal en toeleverende industrie.

3. Waar willen we naar toe?

Ook in 2020 heeft Nederland een vitaal en concurrerend tuinbouwcluster van wereldformaat. De uitgangspositie is goed. De tuinbouw, inclusief haar ondernemerschap en innovatieve vermogen, is een economische activiteit die bij Nederland past. De tuinbouw draagt ook positief bij aan de eigen identiteit van Nederland in de wereld.

Voorwaarde is wel dat een aantal problemen adequaat wordt opgelost. Sterker nog: dat nieuw perspectief wordt ontwikkeld. De nationale en internationale markt verandert en stelt telkens nieuwe eisen. Ook maatschappelijke eisen aan productie van en handel in tuinbouwgewassen veranderen. Het tuinbouwcluster is op de eerste plaats zelf aan zet. Sneller innoveren dan de internationale concurrentie is essentieel. Dit vergt ook een vitale ruimtelijk-economische structuur. Omdat daarbij collectieve belangen meespelen, komen ook overheden in beeld. In een dichtbevolkt land als Nederland is dat onvermijdelijk.

Hierna wordt een aantal perspectieven (streefbeelden) geschetst. Vervolgens wordt een aantal spanningen beschreven die voor het realiseren van het perspectief moeten worden overwonnen.

3.1 Een sterk en samenhangend netwerk

Streefbeeld

Greenport(s) Nederland is een vitaal netwerk waarvan de vijf greenports de krachtige kernen vormen. Daar zijn gespecialiseerde functies uit het totale cluster (toelevering, productie, handel, verwerking, distributie, dienstverlening etc.) in elkaars nabijheid gevestigd. Enkele locaties zijn met deze kernen logistiek verbonden. Daar is de gebundelde productie dominant, al kunnen ook andere functies (handel, distributie) er een plaats hebben. Greenport(s) Nederland is het hart van internationale netwerken voor sierteelt, voedingstuinbouw, bollen en bomen.

Spanning ten opzichte van de huidige situatie:

- Productieconcentratie heeft bedrijfseconomisch, omgevings- en milieutechnisch de grootste voordelen op het gebied van duurzaamheid. Ondanks brede steun voor concentratie, neemt in de praktijk verspreiding van (glas)tuinbouw nog steeds toe. Ondernemers buiten concentratiegebieden willen vaak niet verplaatsen. Het is voor hen financieel niet haalbaar of zij vinden geen geschikte vestiging. Dit speelt vooral in geval van schaalvergroting.
- In de Nota Ruimte zijn naast de greenports projectlocaties voorzien waar gebundelde tuinbouw tot ontwikkeling kan komen. Daarmee wordt ontwikkelingsruimte buiten de greenports geboden zodat het totale netwerk ook in de toekomst krachtig blijft. Goede ruimtelijke ontwikkeling van het totale netwerk vraagt een goede mix van centrale afspraken en decentralisatie tussen bedrijfsleven en diverse overheden.
- Door grote ruimteclaims vanuit andere functies in en nabij de greenports, vooral in West-Nederland, staat de beschikbare ruimte voor het tuinbouwcluster onder druk. Greenports hebben voldoende kritische massa aan productie(areaal) binnen haar grenzen nodig om te kunnen functioneren. Daarom ondermijnen functieveranderingen de kracht van greenports.

3.2 Regisseur van productstromen

Streefbeeld

Nederland is internationaal leidend als regisseur van productstromen. Dankzij slimme logistiek en goede verbindingen hoeven productstromen minder dan voorheen fysiek via de greenports te lopen. Logistiek maatwerk in flexibele concepten draagt bij aan klanttevredenheid in een vraaggestuurde markt. De verbinding is goed tussen greenports, teeltlocaties en daarbuiten gelegen logistieke centra. Dit geldt ook voor de verbinding tussen de greenports en de mainports.

Spanning ten opzichte van de huidige situatie:

- Nederland heeft internationaal een sterke positie als logistieke draaischijf. Ontwikkelingen rond duurzaamheid, Europese integratie en globalisering vragen om aanpassingen. De markt wordt snel groter, maar ook de concurrentie neemt snel toe. Door toenemende verstopping van het wegennet worden markten moeilijker bereikbaar. Verwachting is dat in 2020 het goederenvervoer is verdubbeld ten opzichte van het jaar 2000.
- Op lange termijn is het wenselijk om het transport van tuinbouwproducten multimodaal te organiseren. Door combinatie van transport per water, lucht en land (auto, trein) kan het vereiste maatwerk het beste tot stand worden gebracht. Op de korte termijn zijn goed functionerende multimodale concepten nog niet haalbaar. Daarom zijn de komende jaren investeringen in het wegennet onvermijdelijk. Dit is echter geen 'duurzame' oplossing, omdat de druk op het wegennet in ons land blijvend is.

3.3 Ruimte voor ondernemerschap

Streefbeeld

De greenports hebben voldoende ruimte voor productiebedrijven. Dankzij de ruimtelijke structuur in tuinbouwgebieden kunnen individuele bedrijven groot genoeg worden om economisch én ecologisch duurzaam te zijn. Daarnaast is voldoende ruimte gereserveerd voor de aanleg van regionale wegen, waterberging en, indien nodig, woningbouw.

Bij de ontwikkeling van greenports en andere gebieden is voldoende aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit en milieukwaliteit.

Spanning ten opzichte van de huidige situatie:

- De teelt, een cruciaal element van krachtige greenports, vraagt het grootste ruimtebeslag en staat daarom het meest onder druk.
- De schaalvergroting op kwekerijen voltrekt zich zo snel, dat oude kavelmatten voor steeds meer bedrijven binnen de greenports knellen. Doorgaans breiden tuinbouwondernemers het liefst uit op dezelfde locatie of elders binnen dezelfde greenport. Dus moeten zij kleinere bedrijven van 'stoppers' of 'wijkers' aankopen. Dit is om een aantal redenen lastig. In specifieke marktsegmenten, waar de schaalvergroting minder snel verloopt, zijn ondernemers terughoudend om hun grond te verkopen. Temeer daar verhalen over transformatie het geloof in irreëel hoge grondprijzen bij 'stoppers' aanwakkeren. Dit vertraagt de noodzakelijke bundeling van grond in de greenports.
- Behoud en verbetering van de kwaliteit van het wegennet binnen de clusters is een absolute voorwaarde voor sterke greenports. In de productiegebieden binnen de greenports zijn wegen vaak zeer smal. Ze bieden onvoldoende ruimte aan modern vrachtverkeer, dat nodig is om het transport van en naar de productiebedrijven efficiënt te organiseren. Om de capaciteit van deze wegen te vergroten, moet echter toch al schaarse tuinbouwgrond uit productie worden genomen.
- Bij het reserveren, benutten en inrichten van ruimte voor de verdere ontwikkeling van greenports en andere concentratiegebieden, worden hoge eisen aan de duurzaamheid gesteld. Er wordt aantoonbare aandacht gevraagd voor investeringen in kwaliteit, waaronder ruimtelijke kwaliteit en milieukwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit betekent zowel een functionele inrichting als een goede landschappelijke inpassing en situering. De ontwikkeling in en van greenports staat daarom niet op zichzelf. Zij is onderdeel van de ontwikkelingsperspectieven voor een groter gebied en van de relevante mainports.

3.4 Schoon geproduceerd, schoon vervoerd

Streefbeeld

Omdat in het tuinbouwcluster productie en distributie onafhankelijk zijn van het gebruik van fossiele energie, is de sector ongevoelig voor schommelingen in de energieprijzen.

Tuinbouwproducten worden milieuverantwoord geteeld en vervoerd en voldoen aan (internationale) omgevingseisen.

Spanning ten opzichte van de huidige situatie:

- Een flinke kennisontwikkeling maakt gesloten kassen en zelfs energieleverende kassen mogelijk. Deze systeeminnovaties kunnen de sector veel minder afhankelijk maken van fossiele energie. Uit oogpunt van bedrijfseconomie én energieverbruik en CO²-uitstoot zou dit een enorme stap vooruit zijn. De benutting van deze kansen vergt echter forse investeringen van ondernemers. Vooral voor innovatoren van het eerste uur zijn hieraan uiteenlopende risico's verbonden. Dit kan ertoe leiden dat deze unieke kansen uiteindelijk slechts minimaal worden benut.
- Onderzoek vindt plaats naar en toepassing van steeds schonere en uiteindelijk geheel duurzame brandstoffen voor het wegvervoer. Biodiesel en waterstofbussen vinden op praktisch-schaal al toepassing. Brede toepassing van schone brandstoffen in transport vereist echter nog forse investeringen.
- Toekomstige aanscherpingen op grond van de Europese kaderrichtlijn Water, vergen mogelijk aanpassingen van teeltomstandigheden. Bij glastuinbouw zijn gesloten systemen zonder emissie denkbaar; bij bollen en bomen kunnen oplossingen gevonden worden in het herinrichten van productiegebieden.

3.5 Intelligente tuinbouwproductie

Streefbeeld

In de hele sector is sprake van intelligente tuinbouwproductie. Innovaties komen ten goede aan alle schakels van de keten en in de volle breedte van sierteelt en voedingstuinbouw. Ketens zijn maximaal betrouwbaar en leveringszeker door onderlinge afstemming, een volledig controleerbare teelt, logistiek, distributie en transport. Robotisering, commerciële en financiële toepassingen van ICT en tracking & tracing zijn daarbij kernbegrippen. Binnen alle schakels van de keten geldt een hoge mate van flexibiliteit en korte responstijden.

Spanning ten opzichte van de huidige situatie:

- Het Nederlandse tuinbouwcluster bestaat uit veel relatief kleine, zelfstandige ondernemers en veel stand alone processen. Uitdaging is het cluster om te vormen naar het niveau van grootschalige, marktgestuurde netwerken van flexibele teeltsystemen en retailketens, ondersteund door *serviceproviders*. Deze omslag vereist inspanningen die de reikwijdte van de individuele bedrijven door de hele keten binnen het tuinbouwcluster overstijgt. Het is de vraag of individuele bedrijven daartoe in staat zijn.

4. Wat is daarvoor nodig?

Om het nieuwe perspectief van Greenport(s) Nederland daadwerkelijk te realiseren, moeten de beschreven spanningen worden weggenomen. Dit vergt daadkracht van alle betrokken partijen: het bedrijfsleven voorop samen met verschillende overheden. Uitgaande van de actiepunten uit de strategische agenda (Greenportmanifest), wordt hierna benoemd wat nodig is om ook in 2020 een duurzaam, vitaal en internationaal concurrerend tuinbouwcluster te hebben. De verschillende beschikbare decentrale visies zijn hierbij als onderlegger gebruikt.

Conclusie is dat we voor een forse opgave staan. Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

- de kennis- en innovatieopgave;
- de ruimtelijk-economische opgave;
- de infrastructurele en agrologistieke opgave;
- de bestuurlijke opgave (regionaal, nationaal, Europees).

4.1 Een forse innovatieopgave

De Nederlandse tuinbouw wordt geroemd om zijn innovatief vermogen. De sector verkent voortdurend zijn eigen mogelijkheden. Niet voor niets is Flowers & Food in 2004 door het Innovatieplatform tot sleutelgebied uitgeroepen.

4.1.1 Innovatie- en Kennisagenda

Halverwege 2005 heeft het tuinbouwcluster zijn innovatieagenda 2020 gepresenteerd. De agenda geeft aan "wat er nodig is voor de verdere ontwikkeling van de Nederlandse tuinbouw tot een vitaal, duurzaam en gerespecteerd cluster, met internationaal een leidende positie".⁴ De agenda is opgebouwd rond een aantal speerpunten.

Speerpunten Innovatie- en Kennisagenda Tuinbouwcluster 2020:

1. **Greenports, hart van internationale netwerken:** onder meer gericht op versterking positie als *serviceprovider* en regisseur van productstromen;
2. **Markt en consument, gezondheid en welbevinden:** onder meer gericht op nieuwe innovatieve markten (bijvoorbeeld gezondheidsvoeding);
3. **Intelligente kas in een intelligente keten:** o.a. omvorming van stand alone naar geïntegreerde systemen in ketens en netwerken om betrouwbaarheid producten en leveringszekerheid te optimaliseren;
4. **Kas als energiebron en Energiewebs:** o.a. gericht op een trendbreuk in het energiegebruik: van energiegebruiker naar energieproducent;
5. **Leren innoveren:** gericht op versterking van het leer- en innovatievermogen van ondernemers zodat de innovatiekracht van het hele cluster wordt versterkt;
6. **Technologisch Top Instituut Groene Genetica:** gericht op versterking van de mondiaal toonaangevende rol die Nederland in de plantenverdeling en -vermeerdering heeft.

De tuinbouw heeft zich begin 2006 ketenbreed georganiseerd in de Stichting Innovatie Flowers & Food. Deze stichting heeft de innovatieagenda nader onderbouwd en is inmiddels gestart om de speerpunten verder uit te werken in concrete innovatieprogramma's. Daarbij wordt ook een beroep gedaan op kennis- en innovatie-instrumenten van de rijksoverheid.

Een recent succes is het beschikbaar komen van 20 miljoen euro uit de FES-kennisselden voor het Technologisch Top Instituut Groene Genetica. Dit instituut versterkt de topositie van Nederland op het gebied van veredeling en vermeerdering. De veredelingsindustrie en Wageningen UR werken hier nauw in samen.

⁴ Innovatie- en Kennisagenda Tuinbouwcluster 2020 Flowers & Food.

4.1.2 Wat moet er verder gebeuren?

De gezamenlijke innovatie- en kennisagenda is sturend voor de inspanning van het bedrijfsleven. Een aantal zaken staat de komende tijd centraal:

- Het bedrijfsleven is via de Stichting Innovatie Flowers & Food bezig om de agenda om te vormen tot concrete kennis- en innovatieprogramma's en projecten met commitment van ondernemers. Dit zal de komende tijd verder geprofessionaliseerd worden.
- De overheid (ministeries LNV en EZ) is bezig haar kennis- en innovatie-instrumentarium beter passend te maken om de vraag uit verschillende sectoren meer vraaggestuurd te faciliteren. Dit is een lastig, maar noodzakelijk traject.
- Opzetten van een *competence center* in het kader van 'leren innoveren'. Recent is hiervoor een nieuwe gedachte gelanceerd: Tuinbouw Kennis Connect. De diverse initiatieven zullen de komende tijd moeten worden gebundeld. Dit moet onder meer helpen ondervangen dat veel kennis momenteel nog op de plank blijft liggen en kennisontwikkeling en innovatie nog te weinig vraaggestuurd zijn.

Tuinbouw Kennis Connect is een initiatief van zeven non-profit kennisorganisaties en bedrijven uit de (glas)tuinbouw gericht op het stimuleren van kennisuitwisseling door vraag en aanbodpartijen aan elkaar te verbinden. Met dit initiatief krijgen meer bedrijven toegang tot kennis door verlaging van drempels, verbinding met groen tuinbouwonderwijs, *matching* van vraag en aanbod van kennis voor elke partij in de keten, coalitie- en netwerkvorming en verbeterde kenniscirculatie.

De verschillende partijen brengen dit initiatief onder bij Stichting Innovatie Flowers & Food.

Uiteraard gaan lopende zaken gewoon door. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan het programma 'Kas als energiebron'. Dit programma wordt in het kader van de energietransitie uitgevoerd.

De eerder genoemde kennis- en innovatieagenda Flowers & Food is bedoeld om innovatie een extra impuls te geven en het rendement van innovatie voor het cluster als geheel te vergroten. Het versterken van de samenwerking met niet-agrarische kennisinstellingen hoort daar ook bij.

4.2 Een forse ruimtelijk-economische opgave

4.2.1 Ruimte voor ontwikkeling, herstructurering en bereikbaarheid

Een van de succesfactoren van het tuinbouwcomplex is, naast het sterk innovatief vermogen, de ruimtelijk-economische concentratie. Hierbij gaat het om het netwerk van greenports, overige productiegebieden, mainports met onderlinge verbindingen en met afzetmarkten.

Versterking van de ruimtelijk-economische structuur is om een aantal redenen nodig:

- Innovatie leidt tot behoefte aan ruimtelijke herstructurering en modernisering. Niet herstructureren betekent achteruitgang.
- Maatschappelijke wensen met betrekking tot wonen, milieu, water en ruimtelijke kwaliteit hebben een herstructurerings- en soms ook een saneringsbehoefte tot gevolg.
- Grootchalige nieuwbouw, clustering en bundeling van bedrijven (teelt, bewerking, handel) hebben grote voordelen op het gebied van duurzaamheid, maar vereisen herstructurering.
- Groei van tuinbouw en tuinbouwgerelateerde activiteiten leidt tot behoefte aan nieuwe ruimte.
- Om de klant voldoende snel en flexibel versproducten te kunnen leveren, moeten de fysieke bereikbaarheid, de aansluiting op de mainports en de logistieke systemen worden verbeterd.

De inzet voor greenports en overige productie- en bedrijfslocaties is niet los te zien van bredere opgaven.

Te denken valt aan de opgaven die voortvloeien uit de Uitvoeringsagenda van de Nota Ruimte, onder meer met betrekking tot de Randstad. Ook elders in Nederland is tuinbouw onderdeel van een integrale ruimtelijk-economische afweging. Daarom zijn een duurzame ontwikkeling en een goede ruimtelijke inpassing cruciaal.

Ook infrastructuur is nauw verbonden aan de ruimtelijke opgaven. Hier wordt in paragraaf 4.3 nader op ingegaan.

Herstructurering

De moderne intensieve tuinbouw is historisch gegroeid in een oud agrarisch cultuurlandschap. Naast een ontwikkeling van intensivering maakt de sector het laatste decennium ook een snelle ontwikkeling van schaalvergroting door. Werd de bedrijfsomvang van een glastuinbouwbedrijf tot enkele jaren geleden in duizenden vierkante meters uitgedrukt, nu gebeurt dit in hectares. Het aantal megabedrijven van enkele tientallen hectares neemt sterk toe. Ook bij bollen- en bomenbedrijven zijn vergelijkbare ontwikkelingen gaande. De historische verkaveling en infrastructuur staan de noodzakelijke herstructurering in de weg. Dit heeft een aantal negatieve gevolgen:

- De bedrijfsontsluitingswegen zijn ongeschikt voor hedendaags vrachtautotransport.
- Kavelgrootte en kavelvorm zijn onrendabel en soms staat een voormalige bedrijfswoning herverkaveling letterlijk in de weg.
- De waterbergingscapaciteit in de gebieden is onvoldoende door de sterk toegenomen oppervlakte bebouwd gebied, de voortdurende bodemdaling en klimaatverandering.
- Er is geen collectieve infrastructuur voor onder meer levering van restwarmte en van CO₂ ten behoeve van duurzame productie. Zonder gebiedsaanpak hebben de wel moderne bedrijven individueel onvoldoende draagvlak om die infrastructuur aan te leggen.
- De ruimtelijke kwaliteit is slecht.

⁵ Berekend met o.a. een investering in glasopstanden à € 1,8 mln. per ha.

De vijf greenports samen staan de komende tien jaar voor een herstructureringsopgave van ruim 3.400 ha (glastuinbouw, boom- en bollenteelt).

Deze herstructureringsopgave is procesmatig zeer complex. Er zijn veel eigenaren van grond en gebouwen. Individuele bedrijven zitten in uiteenlopende ontwikkelings- en investeringsfasen. En, er zijn veel betrokken partijen, zowel privaat als publiek.

Succesvolle herstructureringen in de afgelopen jaren hebben de volgende kenmerken:

- afgebakend deelgebied;
- sterke procesregisseur met draagvlak in het gebied;
- een integrale aanpak, die rekening houdt met alle relevante belangen.

Herstructurering greenport Westland / Oostland als indicatief voorbeeld

De bestaande glasopstanden binnen de greenport Westland / Oostland brengen een herstructureringsbehoefte van 2.500–3.000 ha voor het komende decennium. Een grove indicatie van de met deze herstructurering binnen de greenport Westland / Oostland gemoeide kosten geeft aan dat het gaat om een totale investering van circa 5,9 miljard⁵. Dit zijn de totale kosten, zowel privaat als publiek, die in een gebied moeten worden gedaan. Daarbij moet circa 775 miljoen aan kosten, voornamelijk door overheden (voornamelijk infrastructuur), gemaakt worden. Deze kosten kunnen deels worden gefinancierd uit opbrengsten die voortvloeien uit functieveranderingen van gronden binnen het gebied. Volgens eerste indicaties gaat het daarbij om een bedrag van 325 miljoen euro dat uit dergelijke baten gefinancierd kan worden. Uiteindelijk zullen de overheden nog 450 miljoen euro moeten opbrengen om de publieke bijdrage te financieren.

Nieuwe ontwikkelingsruimte

In de Randstad concurreren vier van de vijf greenports met andere ruimtelijke functies. Toch laten toekomstscenario's zien dat er perspectief is voor intensieve tuinbouw met minimaal het huidige areaal. Groeiscenario's voor enkele duizenden hectaren zijn er ook. De overheden en de sector willen deze mogelijkheden van de Nederlandse tuinbouw benutten. Voorwaarde is een duurzame invulling.

De ruimtevraag door herstructurering, transformatie en autonome groei is naar huidige verwachting grotendeels binnen of in aansluiting op de greenports op te vangen, met uitzondering van de greenport Westland / Oostland. Daar is de beschikbare ruimte onvoldoende. Dit leidt tot een aanzienlijke ruimtevraag buiten de greenports.

Om de groeipotentie te benutten, is nieuw areaal nodig voor de glastuinbouw, de pot- en containerteelt en voor de permanente bollenteelt op zand. Voor een - beperkt - gedeelte kan deze gevonden worden in of in aansluiting op de greenports. De rest kan ook op grotere afstand van de greenports worden gerealiseerd, mits gebundeld en logistiek goed verbonden met de greenports en de internationale markten.

Voor de eerstkomende jaren lijken, nationaal gezien, de projectlocaties die voor glastuinbouw in ontwikkeling zijn (>1.900 ha.) goed in de ruimtevraag te kunnen voorzien. Aangenomen wordt dat nog niet gerealiseerde locaties, Zuidplaspolder, Terneuzen, Steenbergen als vervanger van Moerdijk, tijdig tot ontwikkeling komen. Dit is van groot belang.

⁶ De stand met betrekking tot greenportvisies is aldus:

- Westland / Oostland: voor het Westland ligt er een integrale gebiedsvisie. Voor Oostland is een gebiedsvisie op de Greenport in ontwikkeling.
- Aalsmeer e.o.: er ligt een sectorale visie m.b.t. actualisatie en ruimtebehoefte Flower Mainport Aalsmeer.
- Venlo e.o.: de sectorale Visie Greenport Venlo wordt op 27 juni 2006 gepresenteerd.
- Duin- en Bollenstreek: er ligt een sectorale Greenportanalyse en uitvoeringsagenda 2006-2020.
- Boskoop e.o.: er ligt een sectorale Visie Greenport Boskoop.

Regionaal wordt verwacht dat de ruimtevoorraad in of in de directe nabijheid van greenports het eerst volloopt. Verkenning naar toekomstige ontwikkelingsruimte in de A4-Zuid-corridor komt mogelijk snel aan de orde bij vlot vollopen van de locatie Steenbergen. Een visie op de uitbreiding op de lange termijn is nodig om tijdig – rekening houdend met ritmes in planologie en investeringen – nieuwe locaties te kunnen ontwikkelen. Indien provincies buiten genoemde projectlocaties ruimte willen bieden aan glastuinbouw, is uitgangspunt dat dit werkelijk leidt tot bundeling en concentratie van regionaal glas.

Agrogerelateerde bedrijvigheid

De kracht van het Nederlandse tuinbouwcomplex is de intensieve interactie tussen ketenpartijen, kennisinstellingen en gelieerde toeleverende en dienstverlenende bedrijven. Juist de ruimtelijke clustering maakt van een gebied een greenport. Vooral bij de handel en logistieke ketenpartijen groeit de behoefte aan clustering van die bedrijvigheid. Door het bundelen en clusteren op agrogerelateerde bedrijventerreinen binnen de greenports, en ook binnen of bij andere teeltgebieden wordt het totale cluster sterker. De komende jaren is het wenselijk om hiervoor in samenwerking met partijen en via integrale visies enkele honderden hectares agrogerelateerde bedrijventerreinen te ontwikkelen. Dit kan ook hervestiging van bestaande productiebedrijven elders nodig maken.

4.2.2 Belangrijkste ruimtelijk-economische opgaven per greenport

Een van de uitgangspunten van de strategische agenda (Greenportmanifest) is dat er vanuit gebiedsvisies wordt gewerkt. Dat alle greenports een visie hebben ontwikkeld of nog ontwikkelen, is zonder meer positief. Nog niet overal zijn de visies al zo integraal van aard en zodanig voorzien van draagvlak dat zij basis kunnen zijn voor een bestemmingsplan. Hierna beschreven opgaven zijn geformuleerd vanuit de verschillende greenportvisies (gereed of in wording)⁶.

Versterken greenport Westland / Oostland

De greenport Westland / Oostland kenmerkt zich door intensief ruimtegebruik. De herstructureringsopgave vloeit voort uit:

- een ruimtevraag vanuit andere functies (waterberging, woningbouw);
- de aanwezigheid van een aantal verouderde glasgebieden;
- de noodzaak tot verbetering van de fysieke bereikbaarheid (binnen de greenport, met de mainports en met het achterland);
- de behoefte aan ontwikkeling van agrogerelateerde bedrijventerreinen (Honderdland, Trade Parc Westland fase 3).

Gegeven de schaarse ruimte en de extra ruimteclaims is het nodig om elders ruimte voor hervestiging of uitbreiding te creëren. Projectvestigingslocaties als de Zuidplaspolder en Steenbergen kunnen hierin voorzien.

Versterken greenport Aalsmeer e.o.

Ook de greenport Aalsmeer staat voor een combinatie van taken:

- de herstructurering van enkele verouderde glasgebieden;
- de verbetering van de bereikbaarheid binnen de greenport, verbinding met de mainports en met het achterland;
- de ontwikkeling van agrogerelateerde bedrijventerreinen (Green Park Aalsmeer en Bloemenveiling Aalsmeer).

Voor hervestiging en uitbreiding is ruimte te vinden in Nieuw-Rijshout. Conform de Visie Flower Mainport Aalsmeer zijn ook locaties denkbaar die wat verder weg liggen.

De ontwikkeling van Flower Mainport Aalsmeer is complex doordat er meerdere gemeentes en provincies bij betrokken zijn.

Versterken greenport Venlo e.o.

Greenport Venlo zet in op de ontwikkeling van 'Klavertje 4', de combinatie van moderne grootschalige tuinbouw in Californië, Siberië en Deurne en de ontwikkeling van bedrijventerrein Trade Port Noord en ZON Fresh Park. Ook hier zijn bereikbaarheid en logistiek belangrijk met daarbinnen een betere multimodale bereikbaarheid als speerpunt.

Versterken greenport Duin- en Bollenstreek

Greenport Duin- en Bollenstreek heeft een complexe opgave.

De druk op de ruimte door verschillende functies is groot.

Behalve een stevige woningbouwopgave ligt er een opgave voor herstructurering in de binnenduinstrand vanwege natuur, milieu en ruimtelijke kwaliteit. Mogelijkheden worden gezocht om de greenportfunctie te combineren met wonen en recreëren. Inzet is behoud en ontwikkeling van voldoende teeltareaal voor bollen, verbetering van de toeristische infrastructuur, herstructurering van bestaande glastuinbouwconcentraties met bundeling van verspreid glas en een betere bereikbaarheid. Vooral de gemeente Katwijk zet in op bundeling van agrogerelateerde bedrijven.

Versterken greenport Boskoop e.o.

De opgave in Boskoop is herstructurering en modernisering van het huidige verouderde boomkwekerijgebied. Ook dient het watersysteem te worden aangepast aan de eisen van boomkwekerij én milieu. Versterking van de fysieke bereikbaarheid is nodig. Ontwikkelingsruimte voor pot- en containerteelt is te vinden in Rijnwoude (Pot- en Containerteelt Terrein (PCT) en op het International Trade Centre (ITC)) en in nabijgelegen gebieden in andere greenports (o.a. Zuidplaspolder). Greenport Boskoop zoekt actief samenwerking met andere boomkwekerijgebieden, waaronder Neder-Betuwe, Horst, Zundert en Haaren.

Tenslotte is bij greenport Boskoop een goede inpassing in het Groene Hart relevant.

4.2.3 Belangrijkste ruimtelijk-economische opgaven buiten de greenports

Buiten de greenports zijn de volgende opgaven aan de orde:

Glastuinbouw:

- Bundeling van glastuinbouwproductie in bestaande of nieuwe door de provincie aangewezen ontwikkelingsgebieden. Dit is van belang voor hervestiging vanuit de greenports en voor het bundelen van de eigen regionale behoefte. Uitgangspunt

is dat bundeling in menig opzicht duurzamer is en daarom voor de toekomst wenselijk. Een goede infrastructuur (weg, water, energie, groen) is een belangrijke voorwaarde voor duurzame productiegebieden.

- Buiten ontwikkelingsgebieden moet nieuwe vestiging worden tegengegaan. Waar nog 'papier glas' in bestemmingsplannen opgenomen staat, is sanering hiervan een logische consequentie.
- Bestaande bedrijven hebben op lokaal / regionaal niveau duidelijkheid nodig welke ontwikkelingsmogelijkheden er nog zijn. In waardevolle landschappen is wellicht actieve sanering aan de orde. In eerste instantie via het 'ruimte-voor-ruimte'-principe. Elders in Nederland, buiten de ontwikkelingsgebieden, is maatwerk gewenst voor regionale clusters en solitaire bedrijven. Essentieel daarbij is dat ondernemers weten waar ze aan toe zijn.
- Waar mogelijk bundeling van agrobusiness en -logistiek.

Bloembollenteelt

- Het faciliteren van de permanente teelt op zandgronden in daartoe door provincies aangewezen gebieden, waar bezanden en omzanden ten behoeve van deze teelt is toegestaan;
- Voor reizende bollenkraam en bollenbedrijven elders in Nederland geldt het algemene ruimtelijk beleid voor landbouwbedrijven;
- Waar mogelijk bundeling van agrobusiness en -logistiek.

Boomkwekerij

- Ruimtelijke ontwikkeling in diverse regionale centra voor boomteelt faciliteren;
- Ondersteunend glas ten behoeve van boomkwekerij via maatwerk faciliteren;
- Verspreide vestiging van pot- en containerteeltbedrijven voorkomen. Hier gelden vergelijkbare uitgangspunten als voor de glastuinbouw (streven naar bundeling);
- Waar mogelijk bundeling van agrobusiness en -logistiek.

Algemeen geldt dat ontwikkelingen binnen maatschappelijke randvoorwaarden ten aanzien van water, milieu en ruimtelijke kwaliteit moeten plaatsvinden. Vooral regionale overheden, inclusief de waterschappen, dienen hierop toe te zien en te voorkomen dat vandaag de problemen van morgen worden georganiseerd. Omdat een goed imago van de tuinbouw bij de bedrijven begint, heeft ook het bedrijfsleven een verantwoordelijkheid. Weinigen kunnen het voor velen bederven.

4.3 Een forse infrastructurele en logistieke opgave

4.3.1 Versnellen, verbreden en vernieuwen

Het succes van de greenports staat of valt met bereikbaarheid en goede onderlinge verbindingen binnen en tussen greenports, met de mainports in Nederland en met de internationale afzetmarkt.

Behoud en versterking van de internationale concurrentiekracht van Greenport(s) Nederland vragen om een hoog niveau van dienstverlening. De internationale markt scherpt haar eisen telkens aan, ook op het gebied van transport en logistiek. De weg is en blijft ook de komende jaren de belangrijkste vervoersmodaliteit. Spoor en water bieden mogelijkheden op langere termijn, maar dit voorkomt niet dat wegtransport sterk in omvang toeneemt.

Retailorganisaties vragen om grotere volumes door concentratie en schaalvergroting. Zij vragen echter ook kleinere eenheden met een ongekende diversiteit en steeds meer levermomenten per week of zelfs per dag. Hierdoor nemen op de hoofdverbindingen de volumestromen toe. Maar de begin- en eindpunten van die stromen worden juist fijnmaziger en hoogfrequenter. De organisatie van een 'kwaliteits-vervoersnetwerk' tussen greenports en mainports heeft prioriteit. Dit netwerk sluit aan op continentale en intercontinentale vervoersnetwerken. Te meer omdat uit

projecties van de greenports blijkt, dat het aantal greenportgerelateerde vervoersbewegingen de komende tien à vijftien jaar verdubbelt.

Meer dan tot nu toe, is een samenhangende bovenregionale en integrale benadering van de greenports gewenst. Zo kan de efficiency in de knooppunten en de verbindingen met belangrijke afzetgebieden worden verbeterd. Infrastructuur, ICT-systemen, (logistieke) opleidingen en ruimtelijke clustering van activiteiten zijn hierbij aandachtsvelden. Ook initiatieven en ontwikkelingen als Werkstad A4 (rond Schiphol) en Frame (logistiek raamwerk voor groente- en fruitoverslag in het Rijnmondgebied) zijn relevant. Een bovenregionale aanpak van deze problematiek, zoals het initiatief om een 'Randstadbestuur' in te stellen, is gewenst. Voldoende ruimte voor marktwerking is een belangrijke randvoorwaarde voor een samenhangende aanpak tussen de greenports.

De komende jaren is *versnellen* noodzakelijk bij de aanleg van onontkoombare infrastructuur, nationaal en regionaal. De samenwerking tussen de greenports onderling en de mainports Rotterdam en Schiphol moet *verbreden*. Daarnaast is *vernieuwen* noodzakelijk. Nieuwe logistieke concepten zijn nodig. Innovaties moeten worden doorgevoerd.

4.3.2 Prioriteiten infrastructuur

De rijksoverheid heeft plannen goedgekeurd voor aanpassing en verbetering van de infrastructuur voor de komende jaren. Die lossen de infrastructurele knelpunten voor de agrologistiek echter onvoldoende op. De groei van de greenports zet onverminderd door. Dus groeien de problemen op dit gebied ook. De belangrijkste nationale knelpunten op het gebied van infrastructuur voor Greenport(s) Nederland zijn samengevat in zes prioriteiten. Deze knelpunten vragen op korte termijn om oplossingen om te voorkomen dat de economische kracht van de greenports wegvloeit door een toenemend verkeersinfarct.

Verbinding tussen greenports d.m.v. A4 Corridor Noord-Zuid (knelpunten A4 viaduct / aquaduct)

Drie van de vijf greenports (Aalsmeer, de Duin- en Bollenstreek en Westland / Oostland) liggen in de directe nabijheid van de verkeersaorta Zaandam-Antwerpen. Een vierde (Boskoop) ligt er niet ver vandaan. Voor de ontsluiting van deze vier greenports, de verbindingen tussen de Mainports Schiphol / Rotterdam / Antwerpen en het woon-werkverkeer in de hele Randstad is de A4 dus een levensader. Versnelling van de verbreding van deze snelweg en de aanleg van de volledige A4 Zuid zijn dan ook absoluut noodzakelijk.

Greenport Aalsmeer / Mainport Schiphol

Verbetering van de infrastructuur tussen Mainport Schiphol, greenport Aalsmeer en het oosten is noodzakelijk. Knelpunt is de verbinding tussen A4, A2 en A1 / A6 naar het oosten toe. De oplossing ligt in opwaardering A1 / A9 / A6 of in ondertunneling A6 / A9 (mogelijk via Publiek Private Samenwerking (PPS)). Deze aanpak lost ook de problemen van het woon-werkverkeer Almere op.

Ontsluiting greenports Duin- en Bollenstreek en Boskoop Aanleg A11 West (aansluiting op A44-A4)

Versnelde aanleg van de A11 / N11 West is nodig voor de ontsluiting van de greenports Duin- en Bollenstreek en Boskoop en verbetert de bereikbaarheid van de Leidse en Haagse regio. In feite is deze weg onderdeel van de A4-corridor, die zoals hiervoor betoogd, de levensader van vier van de vijf greenports is.

Verbetering ontsluiting greenport Venlo (extra aansluitingen op A73 en A67)

De A73 Venlo – Maasbracht is reeds in uitvoering en wordt in 2007 opgeleverd. De A74 moet de nieuwe A73 met de huidige A61 in Duitsland verbinden. In het zuiden gaat het om verbetering van de situatie op de A2 tussen Maasbracht – Geleen en bij Maastricht. Verder is verbreding van de snelwegen rond Eindhoven gewenst.

Verbinding greenport Westland / Mainport Rotterdam

De Oranjetunnel, met de aan- en afvoerwegen, is dringend noodzakelijk. Zij ontsluit de greenport Westland richting het zuiden. Zij is relevant voor de ontwikkeling van glastuinbouw in Zuid West-Nederland. Zij ontlast de A15 en ontsluit zo de Mainport Rotterdam ook na de aanleg de Tweede Maasvlakte adequaat. Daarmee wordt de veiligheid van het Botlekgebied bevorderd en ontstaan mogelijkheden voor woningbouw ten zuiden van Rotterdam.

Vervoer vanuit greenports naar het Oosten

Voor een betere ontsluiting van de greenports richting het oosten is het gewenst dat de A15 na Arnhem aansluit op de A12 en daarmee op het wegennet in Duitsland.

PPS kan een goede oplossingsrichting zijn om noodzakelijke infrastructuur versneld aan te leggen. De stuurgroep heeft onderzoek geïnitieerd naar een tweetal projecten:

- Een goede verbinding tussen A4, A2 en A6 (derde ring Amsterdam);
- De aanleg van de Oranjetunnel met de daarbij noodzakelijke aanvoer- en doorvoerwegen naar het bestaande internationale wegennet.

Deze twee projecten zijn opgenomen in het hiervoor beschreven overzicht van de zes belangrijkste infrastructurele prioriteiten.

Naast genoemde prioriteiten op nationale schaal is een overzicht gemaakt van prioriteiten per greenport. Hierbij gaat het vaak om regionale infrastructuur.

Overzicht infrastructurale prioriteiten per greenport Greenport Westland / Oostland

N470, N213, N209, Laan van Mathenesse, Westelijke Randweg, Veilingroute Westland (N222 / N211), knooppunt Westerlee en Wadinxveen-Bleiswijk. Daarnaast A4 verbreden en het ontbrekende deel Midden-Delfland snel realiseren. Meer capaciteit rijkswegennet in deze regio. Sterk verbeteren onderliggende wegennet Westland. Daarbij is een aftakking van de A20 richting Hoek van Holland zeer belangrijk voor de export van Sierteelt en Groenten en Fruit naar Engeland.

Greenport Duin- en Bollenstreek

Aanleg Rijnlandroute aan zuidzijde (A4-A44); verdubbelen N206 en N207, verdiepen N206 bij Katwijk en Noordwijkerhout, zodat deze weg zijn regionale karakter behoudt. Verbinding N 206-N207; verbeteren doorstroming N208. Aanpassen aansluiting N444 en / of N449 op A44. Verbeteren onderliggende wegennet.

Greenport Aalsmeer

Capaciteit onderliggende wegennet Aalsmeer verbeteren, N201 in oostelijke richting (3e ring Amsterdam) binnen tien jaar (na geplande aanleg) nieuw knelpunt. Zorgen voor goede aansluitingen op A9 en A2, A9, A1, A6 lopen in de nabije toekomst vast. Doelgroepenverbindingen noodzakelijk.

Greenport Boskoop

Oostelijke rondweg, ontsluiting richting N207; westelijke rondweg richting A12 en N11; tweede oeververbinding over de Gouwe; opwaarderen lokale infrastructuur voor grote transportwagens; verbeteren onderliggende wegennet.

Greenport Venlo

Ontbrekende schakels in hoofdwegenstructuur A67-A73-A74 realiseren. Extra-aansluitingen op A73 ter ontlasting onderliggende wegennet noodzakelijk. Verbindingsweg A67-A73.

4.3.3 Nieuwe logistieke concepten

De overstap van logistiek draaischijf naar logistiek service netwerken is een centraal thema in nieuwe logistiek concepten. Ontwikkeling van logistieke verscentra dicht bij de markt maakt differentiatie in goederenstromen mogelijk. Uitgangspunt daarbij is: 'niet alles hoeft snel, als het maar op tijd is.' Deze aanpak maakt ook de inzet van multimodaal vervoer mogelijk. Realisatie van een binnenvaartterminal nabij greenport Venlo en Railknooppunt Werkstad zijn hiervan voorbeelden. Concrete projecten met technische innovaties die tevens aansluiten bij het principe van 'logistiek service netwerk' zijn onder andere: Collboxx, FRAME, UnitNet, OLS Aalsmeer, Hogesnelheidsvrachttrein en Trailer on Train.

4.3.4 Schoon vervoer

Het bedrijfsleven zet in op schoon vervoer. Er is een project gestart om door toepassing van biobrandstof in het tuinbouwgerelateerde wegvervoer de CO₂-uitstoot substantieel te verminderen. Het project, 'Schoon vervoerd', draagt sterk bij aan de energietransitie van fossiele naar duurzame grondstoffen en de daarmee samenhangende ingrijpende besparing van CO₂ in alle schakels van de keten. Eveneens vindt reductie van de emissie van fijnstof plaats. Door versnelde marktintroductie van deze duurzame mobiliteitsoplossing wil de sector een trend zetten. Het project kan direct van start gaan door ontwikkeling van tappunten voor biodiesel in en bij de greenports.

4.3.5 Lange zware voertuigen

Parallel aan de praktijkproef biobrandstof zal de stuurgroep de conclusies overnemen van de afronding en evaluatie van de proef met lange zware voertuigen (LZV). Toepassing van dit soort vrachtwagens voor versvervoer biedt meerdere voordelen voor logistiek in relatie tot de greenports. De stuurgroep zal inzet van LZV stimuleren, met name tussen de greenports, met daarnaast een uitrol

naar internationale bestemmingen. De overheid wordt medewerking gevraagd voor toepassing van LZV op grote schaal.

4.3.7 Actieprogramma Mobiliteit

Forse logistieke en infrastructurele investeringen in de bereikbaarheid van de Greenport(s) Nederland zijn dringend noodzakelijk om hun mondiale betekenis en hun grote economische waarde voor de samenleving te behouden en te vergroten. In nauwe samenwerking met rijk, provincies en gemeenten wil het bedrijfsleven samen met de beide mainports een concreet uitvoeringsprogramma ter hand nemen. Hierin krijgen volgende actiepunten een plek:

- Het bedrijfsleven ontwikkelt, ondersteund door LNV (onderzoek en pilots), nieuwe vernieuwende logistieke concepten. Het Platform Agrologistiek maakt een actieprogramma en stelt prioriteiten. Actie: 2006 en uitvoering vanaf 2007.
- Nationaal versnellen door uitvoering van de zes prioriteiten. Voor zover deze projecten in het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) zitten, is de rijksoverheid trekker, tenzij anders is afgesproken. Voor projecten die nog niet in MIT-procedure zijn, geldt dat regionale overheden en het bedrijfsleven aan zet zijn om het belang in het kader van de zogenaamde regionale netwerkanalyses aan te tonen. Deze analyses worden momenteel gemaakt.
- Het bedrijfsleven neemt initiatief door bij twee projecten de mogelijkheid van een private bijdrage aan een PPS-aanpak te onderzoeken om zo versnelling te bespoedigen.
- Regionaal 'versnellen' van de prioriteiten per greenport. Trekker: provincies en bedrijfsleven, samen met gemeenten. Uitvoering 2006 – 2010.
- Er wordt verder gewerkt aan de ontwikkeling en daadwerkelijke start van innovatieve pilots om de bestaande wegeninfrastructuur waar mogelijk te ontlasten (spoor en water), danwel beter te benutten. Concrete voorstellen 2006-2007. Trekker: greenports.
- Uitvoering project biobrandstof. Trekker Stuurgroep Mobiliteit en Infra Greenports: 2007 starten.

4.4 Een forse bestuurlijke opgave

4.4.1 Oplossen van knelpunten in regelgeving / instrumentarium

Knelpunten in de regelgeving en het instrumentarium kunnen de economische ontwikkeling van het tuinbouwcluster schaden. Tijdens de Greenportconferentie van juni 2005 is daarom nadrukkelijk aandacht gevraagd voor deze knelpunten.

Op basis van reeds beschikbare studies en rapportages zijn de knelpunten die van invloed zijn op de ruimtelijk economische ontwikkeling geïnventariseerd. Vervolgens zijn vijf prioriteiten benoemd, namelijk:

- a Planologische helderheid (inclusief sanering van verspreid liggend glas);
- b Adequate bestemmingsplannen;
- c Vergunningverlening;
- d Anticiperend grondbeleid en onteigening;
- e Knelpunten Stimuleringsregeling inrichting duurzame glastuinbouwgebieden (Stidug).

Per knelpunt is een aanpak bepaald, geadresseerd en verder uitgewerkt. De analyse is beperkt tot knelpunten die de ruimtelijk-economische ontwikkeling kunnen beïnvloeden. Dit omdat de aan het Greenportmanifest gebonden partijen (gemeenten, provincies, LNV, VROM) hier zelf een rechtstreekse verantwoordelijkheid dragen. Meer algemeen heeft beperking van administratieve lasten en waar mogelijk opheffen van knelpunten in regelgeving de volle aandacht van overheden. Overheden zijn daarop ook aanspreekbaar.

Algemeen beeld

Knelpunten worden niet overal in even grote mate als knelpunt ervaren. Er kan dus geleerd worden van *good practices*. Verder kunnen omstandigheden verschillen net als het bestuurlijk vermogen om oplossingen te organiseren.

ad a) Planologische helderheid en sanering van verspreid liggend glas

Vanuit het algemene beeld is een aantal hiermee samenhangende knelpunten geïdentificeerd. Conclusies:

- De noodzaak voor planologische helderheid wordt onderschreven. Dit houdt niet per se een exacte begrenzing van gebieden in, maar kan ook de aanwijzing van zoekgebieden betreffen. Zeker in de gevallen dat de overheid of ontwikkelorganisatie nog geen grondposities heeft, verdient dit de voorkeur vanwege het prijsopdrijvende effect van een duidelijke begrenzing. Provincies zijn hier primair aan zet. Dit staat niet ter discussie.
- De Wet Voorkeursrecht Gemeenten (WVG) biedt gemeenten een instrument om bestemmingsplannen tot ontwikkeling te brengen, maar kan een tuinbouwbedrijf geruime tijd 'op slot' zetten. Met de komst van de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) kan deze periode nog maximaal zes jaar bedragen. Toch wordt verwacht dat met de veranderingen en vereenvoudigingen in de WRO de planvorming sneller kan verlopen dan voorheen het geval was.
- Bij het saneren van ongewenst 'papierglas' in bestemmingsplannen bestaat, deels ten onrechte, de vrees voor planschadeprocedures. In overleg (VROM en provincies) wordt een aantal pilotprojecten gestart om hierin ervaring op te doen en tot een 'goede praktijk' te komen.
- Er is geen discussie over wenselijkheid om bestaande bedrijven helderheid te bieden over hoe om te gaan met glas in gebieden waar niet voor glas wordt gekozen. Hier wordt in paragraaf 4.4.2. verder op ingegaan. Provincies zijn hier primair aan zet.

ad b en c) Adequate bestemmingsplannen en vergunningverlening

Op het punt bestemmingsplannen en vergunningverlening spelen gemeenten als aanspreekpunt voor ondernemers een essentiële rol. Ondernemers ervaren wet- en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening als de grootste belemmering bij het

realiseren van bedrijfsplannen. Dit geldt vooral voor bestemmingsplannen en (bouw)vergunningen. Het speelt met name voor ondernemers die verplaatsen, uitbreiden of vernieuwen. Uit onderzoek blijkt dat de houding van de gemeente voor ondernemers een belangrijke vestigingsfactor is.

Conclusies op dit punt zijn:

- De nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening (WRO), naar verwachting per 1/1/2007 van kracht, komt in hoge mate tegemoet aan de huidige bezwaren omdat die leidt tot versnelling van procedures en de noodzaak om een adequaat bestemmingsplan te hebben.
- De nieuwe 'omgevingsvergunning' moet de verschillende thans bestaande vergunningstrajecten stroomlijnen. Onderzocht wordt hoe de gemeente Westland (bij wijze van pilot) haar ervaring kan inbrengen in het voortraject dat moet leiden tot de omgevingsvergunning.

ad d) Grondbank / onteigening

De ervaring leert dat ontwikkeling en herstructurering meestal publiekprivaat tot stand komt. Door planologische procedures is de looptijd tussen aankoop van grond en ontwikkeling van een tuinbouwgebied vaak te groot. Dit brengt voor private partijen te grote financiële risico's met zich mee. Vraag die hier speelt is in hoeverre overheden risicodragend willen en kunnen participeren, waardoor tijdig belangrijke grondposities kunnen worden ingenomen. Daarbij wordt ook naar de Dienst Landelijk Gebied (DLG) gekeken voor zover realisatie van rijksdoelen en / of provinciale doelen aan de orde is.

Conclusies op dit punt zijn:

- Het initiatief voor publiekprivate samenwerking ligt in de regio;
- Inzet van DLG is beperkt en onder voorwaarden mogelijk. Op basis van een *businesscase* wordt hiertoe besloten. Voorbeeld vormen de op dit punt opgedane ervaringen in het gebied Californië.

Een knellend punt bij de verwerving van gronden is de onteigening,

zeker als geen sprake is van functiewijziging. Onteigening is dan niet mogelijk. Voor de ontwikkeling van glastuinbouwgebieden kan dit vertragend werken.

Conclusie op dit punt is:

- Onteigening glas voor glas: in het kader van de herziening van de onteigeningswet, die overigens veel verder strekt dan de glastuinbouw, wordt in kaart gebracht wat nodig is om dit mogelijk te maken en wat de consequenties hiervan zijn. Dit traject speelt zich de komende jaren af.

ad e) Stidug

De Stimuleringsregeling inrichting duurzame glastuinbouwgebieden (Stidug) heeft als doel in Nederland de ontwikkeling van nieuwe projectvestigingslocaties voor duurzame glastuinbouw te stimuleren. De Stidug die nu aan vijf projecten is toegezegd, wordt als weinig flexibel ervaren.

Conclusie op dit punt is:

- LNV zal de looptijd van de Stidug voor de bestaande vijf projecten verlengen. Voorwaarde is wel dat bestuurlijk voldoende inspanningen zijn gepleegd.

4.4.2 Faciliteren en regisseren van gewenste ontwikkelingen

De ruimtelijk-economische opgave voor de Nederlandse (glas)tuinbouw is in de paragrafen 4.2 en 4.3 beschreven en heeft drie onderdelen:

- 1 Versterken van de greenports;
- 2 Bundelen en saneren van glas buiten de greenports;
- 3 Zorg voor goede verbindingen tussen greenports, mainports en achterland.

Gegeven deze opgave ontstaat het volgende beeld over de instrumentatie: wie doet wat?

De regie op de in deze visie geformuleerde ruimtelijk-economische opgave is niet eenduidig. Het gaat ook om een gezamenlijke

opgave. Daarom zijn gezamenlijke en bestuurlijk afrekenbare afspraken nodig binnen een goede bestuurlijke structuur om de voortgang te bewaken. Enerzijds gebeurt dit in regulier bestuurlijk overleg tussen overheden over bijvoorbeeld de uitvoering van de Nota Ruimte, waarvan deze problematiek integraal onderdeel is. Anderzijds kan het bestuurlijk overleg Glastuinbouw en Milieu een belangrijke bewakende en aanjagende rol vervullen. Zodoende kunnen partijen elkaar aanspreken op het nakomen van verantwoordelijkheden en gemaakte afspraken.

Op de vraag waar aanknopingspunten liggen om gewenste ontwikkelingen te faciliteren, wordt per onderdeel ingegaan. Partijen, en in dit geval overheden, zetten zich in om hiervoor de benodigde middelen te leveren. De bijdrage van de private sector is hier buiten beschouwing gelaten. Dan betreft het vooral investeringen in innovatie en in bedrijven. Ter illustratie: een hectare nieuw glas kost de ondernemer al gauw 1 à 2 miljoen euro.

Versterken greenports

De versterking van de greenports vraagt een complexe, integrale en gebiedsgerichte aanpak die per greenport verschilt. Er is sprake van herschikken van functies, herstructurering en verbeteren infrastructuur. Het leidt in ieder geval tot verduurzaming.

Rol provincies / gemeenten:

- Zijn verantwoordelijk voor de totstandkoming van een integrale en gebiedsgerichte aanpak;
- Begeleiden of trekken al dan niet in PPS de uitvoering van zo'n aanpak;
- Bewaken de omgevingskwaliteit;
- Scheppen voorwaarden, onder meer in de vorm van collectieve infrastructuur.

Rol rijksoverheid:

- Naast andere relevante overheden bijdragen aan collectieve infrastructuur in gebieden waar herstructurering plaatsvindt

(wegen, waterwegen, energie, groen);

- Stimuleren van de bouw van innovatieve kassen;
- Verkennen van de noodzaak van een bijdrage aan sloop van kassen;
- Voorzichtige inzet van een grondbank.

Bundelen en saneren glas buiten greenports

Concentratie van glas is in alle opzichten duurzamer en wordt breed gesteund. Tegelijkertijd is er nog veel ruimte voor niet-gebundelde groei en neemt niet-gebundeld glas nog steeds toe. De volgende aanpak wordt gekozen:

- Provincies zijn primair verantwoordelijk voor het aanwijzen van gebieden waar ruimte is voor gebundeld glas. Zij zijn ook verantwoordelijk voor interprovinciale afstemming hierover;
- In overige gebieden is 'nieuwvestiging' niet toegestaan;
- Voor bestaand glas geldt het volgende:
  - In landschappelijk waardevolle en kwetsbare gebieden wordt glas via bijvoorbeeld het 'ruimte-voor-ruimte'-principe gesaneerd;
  - In de overige gebieden wordt aangegeven onder welke (landschappelijke en milieutechnische/omgevingskwaliteit) condities ontwikkeling van bestaande glasbedrijven mogelijk is.

Dit impliceert dat ook papieren ruimte, in lijn met de hiervoor beschreven aanpak, wordt gesaneerd.

Rol provincies / gemeenten:

- Provincies zijn hier primair aan zet en doen dit in overleg met betrokken gemeenten.

Rol rijksoverheid:

- Bij 'nieuwvestiging': in principe niet anders dan binnen greenports, al kan de nut en noodzaak-afweging anders uitvallen;
- Ondersteunen van provincies / gemeenten bij de sanering van niet gebruikte glasbestemmingen en verspreid liggend glas (pilots);

- Verkennen van de noodzaak van een bijdrage aan sloop van kassen als het 'ruimte-voor-ruimte'-principe niet mogelijk is.

Zorg voor goede verbindingen tussen greenports, mainports en achterland

Goede verbindingen zijn essentieel: binnen greenports, tussen greenports onderling en met het achterland (productie- en afzetgebieden). Daarnaast zijn goede verbindingen met de mainports essentieel. Slimme logistieke concepten zijn nodig om in de toekomst de verkeers- en milieudruk te verminderen. De volgende aanpak wordt gekozen:

- Overheden stimuleren de ontwikkeling en introductie van slimme agrologistieke concepten;
- Voor infrastructurele oplossingen geldt de gebruikelijke verdeling: het rijkswegennet is primair de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid. Het onderliggende wegennet is de verantwoordelijkheid van provincies, respectievelijk gemeenten;
- Een deel van de in paragraaf 4.3 genoemde infrastructurele prioriteiten zit in procedure. Dit geldt vooral daar waar naast agrologistieke belangen ook andere belangen een rol spelen en waar belangen elkaar dus versterken;
- Enkele van de in paragraaf 4.3 genoemde infrastructurele prioriteiten zitten nog niet in procedure. Dit gebeurt alleen als het belang ervan voldoende is aangetoond door bedrijfsleven en regionale overheden. Bijvoorbeeld in het kader van de regionale netwerkanalyses die V&W nu laat maken, maar het kan ook blijken uit bereidheid van bedrijfsleven om via PPS bij te dragen.

4.4.3. Proactieve inzet in Brussel

Greenport(s) Nederland kan de 'Europese Agenda' niet negeren. Een zo internationaal gebeuren als voedselproductie en -distributie kan niet succesvol zijn zonder inspanningen op Europees en mondiaal niveau. Greenports hebben alle belang bij het

beïnvloeden van besluiten en het benutten van informatie op internationaal niveau, als het gaat om voedsel, transport en energie. Een proactieve inzet van overheden en bedrijfsleven, is gewenst. Vanuit deze gezamenlijke visie zou dat zoveel mogelijk een gelijkgerichte inzet moeten zijn.

Drie keer Europa

Inzet dient plaats te vinden op een drietal onderdelen:

- **Steun behouden:** Europese betalingen aan de sectoren groente en fruit. Jaarlijks levert de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor deze sectoren vele miljoenen op. De GMO voor Groente en Fruit wordt binnenkort herzien. Er staat hier veel op het spel. Het beïnvloeden van deze discussie door bedrijfsleven en overheden samen, bij voorkeur in internationaal verband met gelijkgestemde greenports in andere lidstaten is noodzakelijk.
- **Europese Fondsen benutten:** Plattelandsontwikkelingsprogramma, Regionaal Beleid en 7^e Kaderprogramma voor Research & Development. Europa biedt veel financiële mogelijkheden voor investeringen in infrastructuur, innovatie van bedrijven, samenwerking in de keten, vermarkting en onderzoek. Dit vraagt echter een pro actieve rol van de nationale en regionale overheden. Alleen waar de overheden in goed overleg met het bedrijfsleven programma's opstellen die aansluiten bij het beleid van de EU enerzijds en de ontwikkelbehoeften van de greenports anderzijds, kunnen deze van de middelen gebruik maken. Voor het zevende Kaderprogramma gelden andere procedures, maar hier zijn vele miljarden voor relevante sectoren als Agrofood, Health en Transport beschikbaar. De nieuwe EU programmaperiode loopt van 2007 – 2013 en de voorbereiding is in volle gang.
- **Concurrentiepositie:** European Level Playing Field. Van de 23 Europese ministeries – Directoraten Generaal genoemd – en vijftien diensten, zijn vele relevant voor de greenports. Onderwerpen als gasprijzen, transportassen, consumentenbescherming, voedselveiligheid, fytosanitair beleid, vrije handel

en steun bij innovatie komen hier aan de orde. Bij nadere besluitvorming over deze onderwerpen kan cruciaal voor- of nadeel optreden ten aanzien van de concurrentiepositie tussen lidstaten of op wereldhandelsniveau. Alerte betrokkenheid van de greenports kan de besluitvorming positief beïnvloeden.

Europese Agenda voor Greenport(s) Nederland

Om de genoemde aandachtsgebieden goed te bedienen is het volgende nodig:

- Verbeterd samenspel en verbeterde kennisuitwisseling tussen bedrijfsleven en overheden in Nederland, ten behoeve van een sterke en pro actieve lobby in Brussel, gebaseerd op een gezamenlijke agenda;
- Verbeterd samenspel en verbeterde kennisuitwisseling tussen de internationale kennisinstituten, de Nederlandse greenports en greenports elders in Europa;
- Vormgeven van een heldere investeringsagenda voor Greenport(s) Nederland die kan worden benut bij het verwerven van Europese fondsen.

Bedrijfssectoren in de greenports volgen de agenda van de Europese Commissie en voeren hierop lobby.

5. Hoe gaan we verder?

Deze gezamenlijke visie moet de basis vormen voor een gezamenlijke inzet van partijen en gezamenlijke afspraken tussen partijen. De tweede Greenportsconferentie van 29 juni 2006 in Aalsmeer is gericht op het krijgen van draagvlak voor deze gezamenlijke visie op Greenport(s) Nederland. Voorts worden er concept bestuurlijke afspraken vastgesteld, waarmee diverse betrokkenen zich kunnen committeren om de ontwikkeling van Greenport(s) Nederland verder gestalte te geven. In het najaar moeten dit concept bestuurlijke afspraken omgezet worden naar definitieve commitment.

Uiteindelijk is de ontwikkeling van Greenport(s) Nederland een gezamenlijke opgave. Daarom zijn gezamenlijke en bestuurlijk afrekenbare afspraken nodig binnen een goede bestuurlijke structuur om de voortgang te bewaken. De partijen zullen gezamenlijk de vinger aan de pols moeten houden. Het ligt voor de hand dat de stuurgroep Glastuinbouw en Milieu (GlaMi) hier een actieve rol in krijgt. Voor de sectoren bollen en bomen moet nog nader worden stilgestaan welke structuur hierin passend is.

Colofon

Uitgave: Greenport(s) Nederland, *Manifest in uitvoering*, juni 2006

Tekst: Platform Greenport(s) Nederland

Vormgeving: Drukkerij van Deventer

Drukwerk: Drukkerij van Deventer

Fotografie: Fotostudio G.J. Vlekke, Ronald Segaar Fotografie, Gemeente Westland

Met dank aan: Mark de Bruijne (provincie Zuid-Holland), Michiel Cappendijk (LTO Noord), Ger Driessen (provincie Limburg), Saskia Goetgeluk (FloraHolland), Frans Hoogervorst (Glaskracht), Henri Kool (LNV), Maarten Kool (LNV), Mark Leunissen (GlaMi), Philip Smits (The Greenery), Ger van der Stoel (Gemeente Westland), Ewald van Vliet (Gemeente Westland).

In het Platform Greenport(s) Nederland zitten vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, ondernemersorganisaties en overheid.